

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 20.

Sibiu, 2 Octomvrie 1877.

Anul II.

Apare la doue săptămăni. Correspondențele să se adreseze la redacțiunea 'Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Prevederea timpului.

„Fi-va măne veacul bun, sau va ploua?“ este o întrebare, care omul și-o pune adese, căci multe speranțe sunt nutrite de timp, multe îngrijiri sunt cauzate prin timp, multe întreprinderi și dorințe sunt condiționate de timp! Și nu este nici o clasă de oameni, care să fie cu totul indiferentă față de schimbarea și umblarea timpului. Dacă ne întâlnim cu oameni, a căror sferă de interese nu o cunoaștem, deschidem de regulă conversația prin o observare asupra timpului. „Astăzi e timpul foarte plăcut . . . și eu cred că toată săptămăna va rămăne așa; căci vântul de eri s'a aședat, a sară au căntat broascele . . . durerea învechită, ce o am în picor, a încetat . . . și călindarul spune veac statornic.“ Altul însă este de o părere cu totul contrară. El a vëdut asară luna păinjinită și neguri pe vërfurile munților; apoi curcubeul de alaltăeri și arșița soarelui de astăzi prevestesc cu siguritate o ploae . . . Astfel de discurse le poți aude pe fie-care zi. Ele sunt negreșit o dovadă, că toți oamenii au un viu interes pentru timp și se încearcă fie-care, după priceperea sa, a proroci timpul viitorului. Nu arare-ori se fac cele mai absurde încercări pentru prorocirea timpului. D. e. în ziua de anul nou se sară 12 foi de ceapă, cari corespund celor 12 luni de preste an și după cum lasă una sau alta mai multă sau mai puțină apă, așa va fi luna corespunđătoare mai mult sau mai puțin ploioasă. Sau se observă cu mare băgare de samă umblarea timpului în cele 12 zile dintre Crăciun și Botezul Domnului; fie-care zi corespunde unei luni de peste an și precum a fost veacul în ziua anumită, așa va fi în luna corespunđătoare. Dacă în ziua antei după Crăciun a nins și după aceea s'a luminat cerul, luna lui Ianuarie a anului viitor va aduce în prima sa jumătate multă ninsoare, ear în cealaltă jumătate va fi senin. De sine se înțelege, că astfel de prorociri oarbe și-au perdit ori ce credit la oamenii mai pricepuți și il vor perde pe viitor

în aceeași măsură, în care desconsideră agenții naturei, ce influențază asupra umblării timpului. Poporul țaran însă, care se ocupă în partea sa cea mai mare cu agricultura, urmăresce cu deosebit interes umblarea timpului; căci toată truda lui numai atunci își va afla adeverata resplată, dacă timpul va fi favorabil. Nu este nici o mirare dar, când țaranul caută după tot felul de mijloace pentru a prevedea timpul viitorului și devine credul.

De câte ori s'a vëdut el înșelat prin prorocirile călindarului! Cu toate aceste țaranul, mainainte de a întreprinde ceva, aruncă o privire asupra călindarului și pune earăși credința în prorocul mincinos. De regulă se presupune, că veacul însemnat în călindare, este compus „după stele“ și cu multă trudă și înțelepciune. Dacă vom lua însă un călindar de acum șapte ani sau de acum patrusprezece ani, vom afla tocmai acele prorociri ca și în acest an; și dacă vom merge dintr'un corn al țarei în celalalt corn vom afla tot aceleași prorociri ale călindarului. Va se zică, după înțelepciunea călindarului, tot la șapte ani am avè acelaș veac și când plouă pe la noi, plouă preste tot pământul. Singur numai aceste împrejurări, ajung pentru a discredită cu desevărsire prorocirile călindarului.

Știința n'are de a face cu astfel de închipiri și găcitură și dacă s'a ocupat și ea cu prevederea timpului, a socotit numai cu factori reali. Meteoroprognosia este o știință tineră și în multe privințe încă mancă; totuși ea merită cu mult mai mult credit decât toate prorocirile obicinuite, căci se bazează pe inșeși fenomenele atmosferei.

Pentru a cunoasce fenomenele atmosferei, ne folosim de instrumente și anume de giruetă, de barometru, de higrometru și de termometru. Girueta ne arată mișcările aerului în regiunile mai apropiate de pământ, va se zică, direcțiunea și puterea vânturilor. Barometrul ne arată gradul de presiune al atmosferei asupra objectelor. Higrometrul ne arată proporțiunea de apă ce se află în atmosferă și termometrul ne arată gradul de căldură al atmos-

ferei. Toate aceste arătări combinate una cu alta ne dau indegetări aproape sigure despre timpul viitorului. Adevărat că acest viitor este foarte scurt, adese numai puține oare sau cel mult o zi, dar această prognosă a timpului are avantajul unei mari probabilități.

Este în deobște cunoscut, că direcțiunea și puterea vânturilor hotărăsc timpul unei regiuni, căci deodată cu schimbarea vântului se schimbă și cei mai însemnați factori ai timpului: temperatura, presiunea atmosferei și proporțiunea de apă în atmosferă. Așa se știa chiar în vechime, că vântul dela mează-noapte aduce frig, cel dela răsărit secetă, cel dela mează-zi nouri și cel dela apus ploae. Noi esperiăm astăzi, că vânturi îndelungate dela mează-zi și dela apus cauzează o vară ploioasă-recoroasă și o eamnă domoală, ear vânturile îndelungate dela mează-noapte și dela răsărit cauzează peste eamnă ger, peste vară căldură mare. — Deci, dacă vânturile s'ar schimba cu oare-care regularitate, girueta ar fi intrumentul cel mai sigur pentru prevederea timpului. Metereologul Dove a și satorit din observările sale o lege, după care vântul dela apus se întoarce peste mează-noapte, răsărit, mează-zi earăși la apus. Deși legea lui Dove își are însemnătatea sa pentru meteoroprognosie, totuși ea nu ne dă aceea singuranță, ce am trebui să o pretindem pentru o prognosă infalibilă a timpului. Căci mai întei aceea lege nu ne spune, cât timp va bate vântul într'o direcțiune. Câte odată se întâmplă, că vântul a săvârșit în 24 oare întreaga întoarcere, ear de altă dată suflă mai multe săptămâni tot dela apus, trece în grabă peste mează-noapte și răsărit și se opresce îndelungat timp la mează-zi. Al doilea, legea lui Dove suferă foarte multe excepțiuni, așa încât nu sunt casuri rare, că vântul în loc de a se întoarce peste mează-noapte și răsărit sare earăși înderăpt la apus. Cu toate aceste arătărilor giruetei, puse în combinare cu arătărilor celorlalte instrumente meteorologice, ne va da în multe casuri indegetări prețioase cu privire la prognosa timpului.

În multe casuri observăm, că nouri din înălțime se mișcă într'o direcțiune cu totul contrară celei ce o are vântul în regiunile mai apropiate de pământ. Noi pe pământ d. e. avem un vânt dela răsărit și nouri se mișcă în direcțiune cătră mează-zi. Acest fenomen este dovadă, că mișcarea atmosferei nu este aceeași în toate regiunile înălțimei, și ușor se poate întâmpla, ca pe virful munților să bată un vânt rece, pe când noi pe șes să avem un vânt cald. De oare-ce vânturile din regiunile mai înalte de regulă coboară în regiunile mai apropiate de pământ, este de mare însemnătate

pentru prognosa timpului a cunoasce mișcările atmosferei în înălțime. Barometrul este singurul instrument, care ne poate arăta aceste mișcări. El, ori ce fenomen în ori ce regiune a înălțimei ar altera gradul de presiune al atmosferei, ne o arată cu esactitate pe scala sa. Dacă d. e. argintul viu în tubul barometrului coboară, știm că presiunea atmosferei a devenit mai mică. Cercetând după fenomenele, cari cauzează micșorarea presiunii atmosferei, aflăm sau că vânturile calde dela ecuator au ajuns în regiunile noastre sau că temperatura atmosferei în regiunile mai înalte a scăzut și aburii de apă s'au prefăcut în nouri. Ambele aceste fenomene ne arată, că în înălțime atmosfera este încărcată cu apă și trebuie să fim în așteptarea unei ploi sau ninsori. Cu cât coboară vântul dela ecuator în regiuni mai apropiate de pământ, sau cu cât temperatura rece se apropie mai tare de regiunile noastre, în aceeași măsură se micșorează presiunea atmosferei și coboară argintul viu în tubul barometrului. Din contră cu cât se înalță vântul dela ecuator peste regiunile noastre, în aceeași măsură presiunea atmosferei crește și argintul viu în barometru se urcă. Purtând cu sine vântul dela ecuator aburii de apă, suspendați în atmosferă, trebuie să fim la urcarea argintului viu în barometru, în așteptarea unui timp secetos și senin. Această prognosă a timpului prin barometru este sigură. Dar nu este destul a observa numai superficial mișcarea argintului viu în tubul barometrului și a constata, încât stă el peste sau sub punctul normal, ci este de lipsă, dacă prognosa timpului să fie sigură, a ști totdeauna, dacă argintul viu este în urcare sau în coborire. Căci câte odată argintul viu începe a se urca și ploaea nu înceată, ba tocmai atunci pornesce mai bine, de altădată ploând, argintul viu coboară mereu. În cazul d'ântei urcarea este numai trecătoare și se esplică prin vântul cald ecuatorial, care a cobărit pe pământ, și opresce condensarea aburilor; îndată însă ce se amestecă acest vânt cu vântul rece polar, condensățiunea aburilor în atmosferă sporesce și ploaea devenind mai puternică, înceată în scurt timp și barometrul își continuă urcarea. În cazul al doilea, când argintul viu coboară, deși nu plouă deja, este semn, că ploaea va ține timp îndelungat.

O urcare sau o coborire fără samă a argintului viu în barometru ne prepară la mișcări însemnate în atmosferă, așadară mai ales la vânturi mari. Urcarea fără samă ne prevestecse un vânt cald și puternic în regiunile mai înalte, ear coborirea fără samă un vânt rece și puternic în regiunile apropiate de pământ. Gradul de putere a acestor vânturi stă

in dreaptă proporție cu gradul urcării sau coborârii barometrului.

La observările barometrului trebuie să fim atenți nu numai la gradul, ci și la modul și timpul coborârii sau urcării argintului viu. Nu este egal, dacă argintul viu coboară repede sau încet, nu este egal, dacă el se urcă înainte sau după amezai. Vara d. e. arareori vom avea după amezai o fortună, fără ca barometrul să o prevestească înaintea amezai prin o coborâre neînsemnată dar repede. Cine observează regulat barometrul va fi aflat, că în fiecare zi argintul viu se urcă și se coboară puțin în anumite intervale. Dacă argintul viu în intervalul, în care de regulă coboară, se suie cătuși de puțin, este semn că presiunea atmosferei s'a schimbat, deși barometrul de abia o arată.

Deci considerând toate aceste împrejurări și ținând cont de toate mișcările argintului viu în tubul barometrului, vom putea prevesti în pluralitatea cazurilor timpul viitor. Dacă consună arătările celorlalte instrumente meteorologice cu arătările barometrului, nu mai încape nici o îndoială despre singuranța prognozei; dacă nu consună sau își contrazic chiar unei alteia, totdeauna suntem îndreptățiți a pune mai mare credință în arătările barometrului decât în arătările celorlalte trei instrumente laolaltă, și arare-ori vom greși.

Se întâmplă câte odată, că fenomenele în atmosferă se petrec în mod așa rapid, încât observatorul cel mai riguros poate trece cu vederea arătările barometrului și prognosa timpului devine astfel greșită. Această împrejurare însă vine mai mult pe contul observatorului, decât pe al barometrului și nu poate discredită întru nimic acest instrument de mare folos pentru toți și mai ales pentru agricultori.

(Va urma).

Eugen Brote.

Despre sistemul etimologic.

(Urmare).

Știința modernă pretinde dela cel ce face ortografie, să aibă mereu în vedere trei principii: înainte de toate principiul științific (limbistic), apoi cel pedagogic (didactic), și în sfârșit cel economic²⁰⁾. Numai după ce s'au implinit cerințele științei (limbistice), a pedagogiei (didacticei) și a economiei poate fi mai de aproape luată în considerație și estetica,

²⁰⁾ Cine dorește o expunere mai scurtă dar nimerită a acestor trei principii, o află în „Reform. Organ des allgemeinen Vereins zur Einführung einer einfachen deutschen Schreibung. I. Jahrgang. Nr. 1. 1877.“

frumsețea scrisoarei, la care de altminterlea are de a se gândi mai mult *arta* caligrafiei etc.

Încât pentru principiul științific am vădit că, așa numitele *regule* ale etimologilor au aceeași valoare ca și *excepțiunile*, ce le putem constata și ține întocmai drept *regule*. Causa acestei scăderi este fundamentul scrierei etimologice: limba latină, nu logica, nu gramatica limbii românești, precum o vorbim astăzi, este cînosura „sistemului etimologic.“ Cine s'ar mai îndoii despre aceasta, privească scrierea cuvintelor *pucîn, facia* etc. etc. Înțelegem încă, dacă se pretinde a scrie *cădînd*, și nu bunăoară *căzînd*, căci în cazul din urmă am întuneca gramatica. Dar întru cât oare este o cerință a logiceii, a gramaticii românești, a nu scrie *putînu, fatia* etc.?! Să nu ni se spună că astfel și scrie o parte mare dintre etimologiști. Noi am ales numai un exemplu drastic, ce este o consecuență a principiului fundamental, căruia toți etimologiștii i urmează — cu mai multă sau mai puțină consecuență.

Nu este chemarea ortografiei a arăta *etimologia* cuvintelor, a ilustra așa zicînd istoria limbii. Treaba *filologului* este, a urmări originile etimologice. Acesta apoi, dacă este un adevărat reprezentant al filologiei moderne, nu se va opri la limba latină, ci va trebui între altele să cuprindă și limba sanscrită în sfera cercetărilor sale, pentru a pătrunde mai adînc în rădăcinile limbii noastre indogermane²¹⁾.

²¹⁾ În locul argumentelor științifice dl. Baritiu, în „Transilvania“ sa, obicinuesce a opune ideilor moderne despre limbă și limbistică (pe cari între Români dl. Maiorescu le susține cu mult talent și succes) vorbe de haz, ironie etc., adecă numai vorbe, d. e. „îți vine cu Max Müller sub suoară,“ sau „ei presupun că filologii români, dacă voiesc a studia limba românească au să călătorească până pe sub muntele Himalaya...“ etc. Cine a petrecut însă prin străinătatea înaintată, s'a putut prea ușor convinge că, acolo ideile despre limbă și limbistică, cum le-au dezvoltat cei mai vestiți filologi moderni și cum le-a popularizat celebrul Max Müller în prelegerile sale, cetite în toată lumea cultă, acolo acele idei, zicem, au devenit proprietatea chiar și a laicilor cu oare-care cultură mai generală. După aceste idei moderne poate fi cine-va d. e. colaborator la un op cum este dicționarul Societății academice, nu însă filolog în adevăratul înțeles al cuvîntului, dacă ocupându-se în special cu vre o limbă indogermanică — nu dispune între altele și de limba sanscrită, va se zică, dacă nu călătorește într-un adevăr până pe la muntele Himalaya... Alt postulat statorit de știința modernă este, ca ortografia unei limbi să fie *fonetice*. Cerința aceasta științifică se întâlnește apoi cu nisuițele timpului nostru de a ușora cât se poate răspîndirea culturii între toți oamenii... Dl. Baritiu în-

Francesii cu ortografia lor etimologică n'au să ne ofere modelul pentru scrierea noastră. Scrierea etimologică a limbei franceze este *tradițională*, ea nu datează de eri de alaltăeri, și ar fi cu greu a introduce deodată o ortografie fonetică, prin care o literatură imensă, formată și tipărită de seculi, ar deveni aproape inaccesibilă pentru publicul cel mare. Să nu creadă însă cine-va că, nu există și între Francesi nișuințe de reformă în direcțiunea fonetismului, precum există și între Englezi și mai cu samă și între Germani, cari tocmai acum s'au apucat a lucra din resputeri la introducerea unei ortografii mai fonetice decum este a lor cea de astăzi. Noi oare să nu ne folosim de experiențele popoarelor înaintate, de rezultatele științei moderne?! De ce nu ne-am lua noi, cari stăm la începutul dezvoltării literare, mai bine pe Spanioli de exemplu, cari nu se genează a scrie bunăoară *yerba, yugo, llamar* etc., a pune circumflexul grecesc pe litera *n* spre însemnarea unui anumit sunet etc.?! De aceea totuși limba spaniolă, limba lui Cervantes este, precum susținea și renumitul etnograf german Peschel, cea mai frumoasă. Dați-ne pe un Dante, Sheakespeare sau Göthe, și vom ajunge prin limba noastră, cât de foneticesc scrisă, mărirea neamului nostru. Dacă deja astăzi limba românească află apăsătoare cuvenită în lumea mare, apoi aceasta de sigur nu avem de a mulțami unor opuri, cum sunt „Tentamen criticum“ și dicționarul academic, ci unui Alecsandri, Bolintinean ș. alț., cari au scris limba *poporului* român cu o ortografie *fonetică*. Din contră gramatice și dicționare, ce prezintă în locul limbei *românesci* un product al fantasiilor autorilor, sunt de natură mai mult a ne discredita înaintea străinilor, cari auzindu-ne vorbind, vor constata în partea noastră o lipsă totală de ceea ce se numește *adevărul științific*.

Se înșeală cine presupune că, prin scrierea fonetică, limba noastră ar perde din caracterul său romanic. Cine cunoaște numai în cât-va limba latină, înțelege de loc că, d. e. cuvintele *iepure, puțința, zicere, zece* etc. sunt latine. Aceia însă, care nu dispune nici de atâta latină, câtă se învață în 3—4 clase gimnasiale, îi poți tot scrie d. e. *lepore* sau chiar *lepus*: lui i este tot atâta. Adecă nu'i este tot atâta, căci el

tru toate tocmai viceversa! Dlui vrea să dispenseze pe omul de știință, pe filologul *ex professo*, dela studiul limbei sanscrite, pretinde însă ca colaborator al dicționarului academic dela popor (țărani, meseriași, neguțători etc.) să'i scrie: *intellectione, rogatione, terra* etc. Lume intoarsă! —

biet este împedecat în progresul dezvoltării sale spirituale, dacă are de a se lupta cu ortografia etimologică. Aceasta ne conduce la principiul al doilea, ce trebuie respectat când statorim o ortografie, la principiul *pedagogic* (didactic).

Chiar și dacă regulile etimologilor ar fi într-adevăr *regule*, precum nu sunt, chiar și atunci învățământul ar suferi sub greutatea cuprinderii unor reguli atât de complicate. Mai cu samă însă pretenziunile principiului științific (limbistic) sunt de acord cu cele pedagogice (didactice). După „sistemul etimologic“ ni se cere în scoalele populare să scriem: *pucin, facia* etc., fără a ni se produce alte motive, decât: așa este *latinesc*; ni se cere a citi odată *peană* (pena), altă dată *vână* (vena), și ear altă dată simplu *scenă* (scena) etc.; scriem *scutiam* și *ascutiam*, trebuie însă să citim *scutiam* și *ascutiam*. Pentru ce? — Ș. a. m. d. Nu va se zică aceasta a învăța, precum se învață chinezesce: a preda aproape cuvânt de cuvânt memoriei?! Este un învățământ cu totul irațional, când ceea ce se predă nu se esplică pe baza învățăturii, ce a premers. Dar ce premerge scoalei populare? Gimnasiul cu limba latină?! Sau se statorice o ortografie numai pentru aceea *minoritate*, ce este atât de fericită a pute cerceta și gimnasiul?!

Priviți de altă parte scrierea fonetică! Scriem *lăpădat*: avem doi *z* bine *însemnați*, dar punem odată *a* și altădată *e*, nu pentru că aflăm bunăoară în limba latină *lapidare*, ci simplu fiind-că zicem *românesc*: *laped*, tu *lapedi* etc.; scriem și citim, d. e. *rad, rădënd*: *însemnăm* pe *z, 3* și *z*, susținem însă pe *a, d* și *e*, și arătăm în modul acesta cât se poate de lămurit că, *rad* și *rădënd* sunt moduri și timpuri din conjugarea verbului *radere*. Trebuie să'i salte inima de plăcere unui adevărat învățător, când vede cum se respectează în ortografia aceasta unul dintre principiile cardinale a toată pedagogia (didactica) modernă, principiul *intuițiunii*.

Nu știm, cât timp vor mai suferi aceia, cari conduc destinele poporului nostru în biserică și scoală, ca creerii cruduți a școlarilor mici să fie maltractați cu învățarea „sistemului etimologic.“ Disgustare față de scoală și perdere de timp scump. ce s'ar pute întrebuința pentru alte scopuri mult mai folositoare, sunt urmările scrierei „etimologicesci“.

Știm că, gimnasiul românesc din Brașov a introdus încă mai d'înainte ortografia „cu semne“; a făcut-o aceasta încât-va și institutul teologic-pedagogic al archidiecesei noastre gr. or.; vor urma poate și celelalte gimnasil și in-

stitute pedagogice romănesci: cu cât mai mult ar trebui scos „sistemul etimologic“ din *scoalele populare!*

(Va urma).

Bz.

Literatura neo-bulgară ¹⁾.

(Trad. din C. I. Jirecek, „Geschichte der Bulgaren“).

Pe timpul Turcilor activitatea literară s'a mărginit pe lângă unele traduceri din grecesce și decopiarea vechilor apocrife și codice de legende. Jumătate bulgare, jumătate sârbesci sunt rugăciunile, ce le-a dat episcopul *Stanislavov* pentru paulicianii săi din Nicopole.

Istoria literaturii neo-bulgare se începe cu cronica monachului *Paysij de Samokov* (1762). Imediat urmează scrierile învățacelui său, a episcopului *Sofronij de Vraca* (1739—1815). Afară de „Chiriadromion“ (Rimnic 1806), care este cea d'ântei carte tipărită în limba neo-bulgară, el a tradus din grecesce multe scrieri populare și a compus memoriile sale. În pătrărul d'ântei al secolului nostru ieromonahul *Hadzi Ioakim* a tipărit în Buda unele cărțile religioase și egumenul mănăstirii Regele-Marcu, *Kyrill Pejcinovic* din Tetovo a tipărit „Oglanda“ (Ogledalo) sa compusă în dialectul macedonean.

Toate aceste au fost încercări sporadice. O literatură plină de viață s'a dezvoltat numai de pe la 1824, când unii patrioți din București și Odesa și-au propus a înainta cultura poporului lor. Scriitorii Dr. Beron, A. Stojanovic, Nenovic, Pêsakov, Sapunov, cari toți trăiau în România, au trebuit înainte de toate să se intereseze a compune cărțile didactice pentru scoalele de înființat. *Berovic* sau *Beron* († 1871) afară de „Bucvar“ (1824) nu a scris nimic în limba bulgară; în limba franceză a compus el câte-va serii de scrieri paradocse asupra fizicii, unele broșuri în grecesce și o carte asupra filosofiei slavice (Praga 1855) în germanesce. *Stojanovic* și amicul său *Pêsakov* au cercat mai întâi să facă poezii bulgare, imitând cântecul populare și modele rusesci ²⁾. *Aprilov* a scris rusesce, afară de scrierea sa asupra apostolilor slavi, pe care a publicat-o și în limba bulgară ³⁾.

Un mare merit pentru tinera literatură și-au câștigat amândoi Neofyții. Egumenul din mănăstirea Ryl *Neofyt* din Rhodope, a publicat cea d'ântei gramatică

¹⁾ Asupra literaturii neo-bulg. au scris Sreznêvski în jurnalul ministeriului rusesc de instrucție 1846, V. D. Stojanov în *Casopis českého musea* 1866; Zinzifov în *Poezia Slavjan de Gerbelj* (Petropole 1871). Comp. Const. Jirecek, *Bibliographie de la littérature bulgare*. Книгописъ на нокотзагарката книжнина 1806—1870. Viena 1872 (totodată ca adaus la *Period. Spis. VII*).

[Lipsa unor caractere tipografice bulgare ne silește a scrie numele proprii fără accentele cuvenite. Red.]

²⁾ Unele din încercările lor în *Bezsonov*, „Bulg. Volkslieder“ II. 125 sq. Oda lui Pêsakov asupra morții lui Venelin la *Aprilov Денница* 60 și în *Ljuboslovie* 1844. I. 14.

³⁾ În rusesce *Aprilov* a scris 1841 o carte asupra apostolilor slavi 1841 *Денница*, 1842 un supliment; 1845 a dat 4 documente vechi.

bulgară (*Kragujevac* 1835), apoi o biografie a sf. Ioan Rylski (Belgrad 1836, 1870), o crestomatie paleosloveană cu un vocabular greco-slovean (Constantinople 1852) și a tradus noul testament în limba populară pentru misionarii americani; prima ediție (Smyrna 1840) adevărat că s'a nimit la porunca patriarhului, însă cele următoare s'au răspândit în număr de peste 30,000 exemplare ⁴⁾. Arhimandritul mănăstirii Chilandar, *Neofyt Bozveli* din Kotel, a publicat 1835 o enciclopedie în șase părți (Slaveno-bolgarskoje dêtovodstvo), în care merită amintire mai ales o geografie a Bulgariei; el a lăsat vre-o 25 manuscrise, între cari un fragment cu memorii. ⁵⁾ De amintit mai sunt și învățătorii *Rajno Popovic* din Zeravna lângă Kotel, un elenist erudit, care a trăit în Cârlova la Balcan, *Christaki Pavlovic* din Dupnica, († amândoi 1858) și *Emmanuel Vaskidovic* din Melnik († 1875); cei doi din urmă au trăit în Svistov și au scris un număr mărisor de opuri populare.

Asupra statoririi limbei scrise și ortografiei cei d'ântei scriitori aveau păreri foarte diferite. *Vuk Karadzic*, intemeietorul literaturii neo-sârbesci, publică 1822 proiectul său, cum ar ave a se scrie limba bulgară după principiul fonetice; însă acest proiect remase neconsiderat chiar și pentru că cartea lui Vuk nu ajunsese pe mâna nici unuia din scriitorii bulgari de pe atunci. Fie-care scriea în dialectul locului său natal; unii lăpădau articolul propriu limbei populare în întreg teritoriul limbei bulgare, alții defendau susținerea mai departe a lui, mulți vedeau mântuirea în a se apropia de limba paleo-slaveană. Îndeșert cercă *Aprilov* 1836 a aduce o unitate. Chiar și astăzi ortografia nu este pretutindenea ficsată; totuși în deceniile din urmă scriitorii s'au unit acceptând de basă în scriere dialectele dela Dunăre și din ostul Balcanilor.

Până în an. 1840 au apărut numai cărți religioase și școlare, compuse de autodidacți sau traduse din grecesce sau rusesce, tipărite în Rimnic, București, Brașov, Buda, Kragujevac și Belgrad. Din acest an încoace întâlnim scriitori, cari au fost făcut studii în străinătate, traduceri din limbile occidentale, jurnale și tipografii în Turcia chiar.

Cea d'ântei tipografie slavă pe pământ bulgar s'a înființat la an. 1839 în Salonik prin Theodosij, arhimandritul mănăstirii Sinaia; însă după puțini ani ea a perit prin foc. În an. 1840 A. Damianov, sprijinit de misionari americani și anumit de Mr. E. Riggs, a deschis o tipografie bulgară în Smyrna, unde se afla o colonie de neguțători bulgari. În *Aprilie* 1844 *Konst. Fotinov* din Samokov, profesor la școala grecească din Smyrna, a început să publice aci o scriere lunară ilustrată „*Ljuboslovie*“; el a compus și o geografie volu-

⁴⁾ De 40 de ani încoace Neofyt lucră la un dicționar mare al limbei bulg. Unele probe în *Blg. Knizici* 1859, 1860. Zilele aceste s'a făcut în Constantinople începutul cu tipărirea lui.

⁵⁾ Dialogul său patriotic „*Mati Bolgaria*“ s'a retipărit în *Per. Spisania IX*.

minoasă (1845). În Constantinopole au început să tipărească în limba bulgară 1843 Sărbul *Kons. Ognjanovic*, 1844 tipografia patriarhală și Armeanul *Thaddäus Divician*. Drept argument despre grabnica dezvoltare a literaturii servește almanachul bulgar (Paris, Didot 1845) a lui *Ognjanovic*; în curând apărură și comedii, mai întâi o comedie în Chișineu 1873. *Alex. Hadzi Russet* publică în Strassburg 1844 o chartă a țărilor bulgare (4 foi).

Un puternic avânt luă literatura de când cu erumperea certeii bisericesci. O societate literară se înființă 1856 în Constantinopole prin neguțatori și scriitori (*Balgarska narodna kniznina*); în escelentul ei jurnal „*Balgarski knizici*“ literatura dobândi mai întâi un centru. Această societate însă în curând se desființă; abia în an. 1869 reușiră căți-va bărbați mai tineri să formeze o nouă reuniune (*Balgarsko knizovno druzestvo*) în Brăila. Neguțatori patriotici au subscris spre acest scop un capital de 200,000 franci. President era profesorul *Drinov*, secretar *Vasil D. Stojanov* din Zeravna (de present profesor în Bolgrad⁶⁾). Jurnalul societății „*Periodicesko Spisanie*“, care apare din an. 1870, cuprinde multe tractate istorice și filologice prețioase.

Cel mai popular și mai ingenios dintre toți scriitorii bulgari este astăzi *Petko R. Slavejkov* din Trévna (născ. pe la 1825), un autodidact cu desăvârșire. Viața lui este o adevărată odisee. Dela 1857 el trăiește în Constantinopole ca jurnalist. Poeziile sale erotice și satirice și fubulele (1852), la a căror compunere poeziile populare au servit de model, au întâmpinat laude unanime și au fost căutate de tinerime pretutindena. Jurnalele sale umoristice și călindarele, unde biciue prefanariotii cu cea mai aspră satiră, sunt pretutindena în cetate și pe la sate bine cunoscute. *Slavejkov* a publicat și lucrări științifice, colecțiuni de poezii populare și proverbe, descrieri asupra datinilor poporului, tractate prețioase filologice, istorice și geografice, cari toate se disting și prin un stil curat. El a scris și pentru scoală, precum aproape toți scriitorii neo-bulgari. *Slavejkov* ar pute deveni Vuc al Bulgarilor; durere până acum nu i-a fost dat a serie un op de sine mai mare; lucrările lui sunt împrăștiate mai toate prin jurnale. În anii mai din urmă el lucră la o geografie voluminoasă a Bulgariei, pe care nimenea nu o cunoaște așa bine ca el.

Pe lângă *Slavejkov* este a se aminti ca poet mai întâi *Najdenov Gerov* din Koprivstica, un învățacel a lui Neofyt din Ryl. El a studiat în Odesa, după aceea a fost învățetor în Filipopole, unde funcționează acum ca consul rusesc⁷⁾. Poet este și *Xenofon* (sau *Rajko*) *J. Zinzifov* din Veles (născ. 1839), care a studiat în Moscva, de present profesor de limba grecească la liceul Nicolajev de acolo. „*Novobalgarska*

sbirka“ ce el a publicat (Moscva 1863) cuprinde pe lângă poezii originale, traduceri din paleo-rusescul epos *Igar*, din manuscrisul de *Königinhofer* și *Grünberg* și din unele poezii a le ruteanului *Sevckenko*, toate în dialectul macedonean.

O mare diligență pun Bulgarii în cultivarea poeziei lor populare, asupra căreia Venelin mai întâi le-a atras luarea aminte.⁹⁾ Cei mai renumiți între colecțanți sunt frații *Konstantin* și *Dimitr Miladinov*.¹⁰⁾ Lor a urmat învățetorul *Vasil Colakov* din Panagjuriste, de present călugăr în mănăstirea Ryl; colecțiunea sa însă este departe de aceea a fraților *Miladinov*. *Stephan Verkovic*, un Bosniac, care de 30 de ani trăiește în Seres, publică 1860 poezii populare lirice din Macedonia. După aceea publică 1874 în Belgrad 15 cântece despre imigrațiunea Slavilor în peninsulă, despre cununia soarelui cu frumoasa *Vzlkana*, despre regele *Talatin* și despre *Orpheus*. Aceste eposuri, cari s'ar fi cules de pe la Mohamedanii din Rhodope, poartă titlul pretențios: „*Veda Slavilor*.“ Cântece populare epice din timpuri „anteistorice și antecreștine.“ Inșe chiar și lipsa totală de ori ce metru poetic arată, că aceste „*Veda*“ nici odată n'au fost cântate de popor, și ne îndreptățesce a considera această descoperire de o mistificație literară, după cum se și consideră în Bulgaria.¹¹⁾

⁶⁾ Vuk. Bogojev БЪЛГ. НАР. ПЪКНИ. Pesta 1842. Grihorovic în Kolo IV din Agram (1847). Colecțiunea lui Gerov și Palanzov în ПАМРТНИКИ (Petropole 1852) a lui Srezněvski. P. Bezsonov БЪЛГ. ПЪКНИ. Moscva 1855 (2 tom., mai ales colecțiunea lui Venelin). VERCOVIC ЖЕН ПЕЛМЕ МАКЕДОНЕБИХ БУГАРА. Belgrad 1860. K. și D. Miladinov БЪЛГ. НАР. ПЪКНИ. Agram 1861. Karavelov ПАМ. НАР. БЪЛГАРЪ. Moscva 1861. Colakov БЪЛГ. НАР. Chansons populaires bulgares. Paris 1875 cu trad. franc. și lecsicon. Foarte multe sunt împrăștiate în jurnale.

¹⁰⁾ De Dimitr mai este și un cântec în БЪЛГ. Knizici 1858, de Konstantin căte-va tractate în Bratski Trud.

¹¹⁾ Autenticitatea despre *Veda* bulgară susținută cu multă căldură de învățatul Polon Alex. Chodzko, profesor în Paris, s'a bănuț mai întâi prin profesorul Louis Leger; în cercuri slavice, unde aceste poezii sunt puțin băgate în samă preste tot, Jos. Jirecek a fost cel întâi, care în ședința societății r. boh. de științe ținută în 17 Decemvrie 1874 a atras atențiunea asupra acestei mistificațiuni. Se pare, că această cestiune are să dea naștere la o literatură întreagă fără nici o cauză. Opiniunea noastră este pe scurt următoarea. Că în Rhodope, care dela Melnic până la Cēpina și Dimotika a fost sgdunită prin atâtea invasiuni din partea Bizantinilor, Bulgarilor, Sărbilor și Turcilor, s'ar fi putut conserva în memoria poporului eposuri așa de vechi, trebuie a priori să producă indoială motivată. Pe lângă aceea Rhodope este prea cunoscută, încât cătece așa de minunate și cum se afirmă, așa de răspândite să fi putut rămâne necunoscute; însuși Neofyt Rylski este din Rhodope și lui Zachariev încă i-au fost bine cunoscut acest munte și locuitorii săi, mai ales Mohamedanii, și nici unul din amândoi precum nici alt Bulgar nu amintesce măcar cu un cuvânt despre asemenea cântece din acest ținut. Mitologia cântecelor-*Veda* vorbesce altmintrelea de zei nemai auțiți precum de un Visn, ba de un Koleda. O structură metrică nu se află în aceste „cântece“; în disordine mare se schimbă aci rënduri de 8 silabe cu altele de 6, 12, 19, ba 15 silabe. Epitete pitoresci, nenumerate combinațiuni tautologice (darba dari, lova lovi), verbe întărite prin altele următoare de

⁶⁾ Stojanov a studiat în Praga, unde a scris multe asupra patriei sale în jurnalele boheme. — Secretar este acum T. Pejov.

⁷⁾ Gerov lucră și el la o colecțiune de cuvinte bulgare. Cele d'întei trei litere din lecsiconul său au apărut drept probă în Moscva 1858.

Cel mai bun novelist este *Ljuben Karavelov* din Koprivstica, cunoscut în viața politică. El a studiat în Moseva, unde a publicat (1861) un tom cu poezii populare, apoi a trăit între Sârbi până la an. 1868, când se aședă în București. Pe lângă novele numeroase, el s'a încercat și în poezia lirică și dramatică; a scris și sërbesce și rusece. *Vasil Drumev*, dela an. 1874 cunoscut sub numele de episcopul *Kliment*, sufragane al metropolitului din Rusciuc, a compus un roman de pe timpul *Krdzali* „familia nefericită” și o dramă nimerită „*Jvanko*, ucigașul lui *Asêu*.”

Cea d'ântei comedie originală, comedia „*Michael*”, a scris-o învățătorul *Sava H. Dobroplodni*. Meritul învățător *Dobro Popov Vojnikov* în Sumen, autorul unui sir de comedii, a făcut înainte cu 10 ani mai întei încercarea să aducă pe scenă o dramă bulgară. O comedie „episcopul din *Lovec*” este publicată 1863 de profesorul Belgradului *Teodosij Jkonomov* din *Svistov*. Dela 1870 apar mereu drame originale de *Blskov*, *Fingov*, *Siskov*, *Stancev*, *Sismanov*, *Velickov*, *Vladykin* ș. a. m.

Ca traducător din *Fénelon*, *Bulwer*, *Scribe* etc. s'a deosebit *Nikola Michajlovski* dîn *Jelena* (a studiat în Moseva), de prezent amplotat în ministeriul turcesc de instrucțiune; el trece de cel mai bun stilist bulgar. Dintre traducătorii mai vechi este a se aminti ph. dr. *Mutjev* din *Kalofér*, directorul gimnasiului din *Belgrad* († 1864), și sora lui *Helena*. În cei din urmă cinci ani scriători mai tineri au tradus *Merope* de *Voltaire*, câte-va bucăți din *Molière*, *Lucrezia Borgia* de *V. Hugo*, *Emilia Galotti* de *Lessing*, *oculul lumii* de *Verne* ș. a. m. *Neso Boncov* din *Panagjuriste* (născ. 1839), profesor de limba grecească în Moseva, un stilist escelent, a tradus hoții de *Schiller* și *Taras Bulba* de *Gogol*; el este reprezentantul principal al criticii literare, de care noua literatură bulgară are mare trebuință.

Trecând la literatura științifică trebuie să amintim înainte de toate pre *Georg Stojkov Rakovski* din *Kotel* (1818—1868). El a studiat în *Constantinople*, *Atena*, *Paris* și a trăit ca agitator și jurnalist pururea persecutat în *România*, în *Serbia*, *Austria* sau *Rusia*, ba odata a fost chiar și hajduk pe *Balkan*. Mare trecere a avut eposul său „*peregrinul munților*” (*Gorskij Pztnik* 1859). În opurile sale științifice, în descrierea vieții poporului bulgar (*Pokazalec ili rzkovodstvo* 1859), în „*Asên I. și II.*” (*Belgrad* 1859) și în „*anticitățile*

acelaș cuprins (veli otgorovi, zajecilo zatrestelo) și deasă aplicare a paliogiei (repețirea aceluiaș cuvânt la sfârșitul unui rând și la începutul celor următoare): asta este tot ceea ce poetul a luat din adevăratele cântece nemetrice ale lui *Verkovic* în colecția lui *Dozon* trebuie însemnate cu numele de apocrif. A bună samă *Verkovic* nu poartă vina falsificării. După espunerea dlui *Dozon*, unui apărător al cântecelor *Veda* (*Premier Rapport sur une Mission littéraire en Macédoine. Archives des Missions ale ministeriului frances de instrucție* 1874), fostul învățător din *Krusovo*, care a procurat lui *Verkovic* *Veda* pentru bani din greu, ar fi în stare să dea deslușiri.

bulgare” (*București* 1859), printre nămolul de materiale aruncate fără plan se află multe lucruri de preț; la el preponderază fantasia și un patriotism esagerat. Limba lui era pe jumătate paleo-slaveană.

Gabriel Krstjovic din *Kotel*, un elev al scoalelor parisiene, odinioară kaimakam alui *Vogoridi* pe insula *Samos*, de prezent membru la tribunalul suprem în *Constantinople*, dela 1837 lucră la cultura poporului său prin tractate istorice, filologice, politice și populare; prin vorbiri și scrieri el era unul din luptătorii de frunte pentru biserica națională. Din nenorocire el incepu istoria sa bulgară (*I. Const.* 1871) prin aceea, că declară pre *Huni* de străbuni ai *Bulgarilor*. Consiliarul de stat rusec *Spiridon N. Palauzov* († 1871), fiul confundatorului scoalei de *Gabrova*, studiasse în *Bonn* și *München*; lucrările sale istorice asupra *Bulgarii* sunt compuse mai ales în limba rusească. Foarte prețioasă este monografia asupra țărișoarei *Tatar-Pazardzik* de *Stephan Zachariev* († 1871).

Cel mai însemnat erudit al *Bulgarilor* este *Marin S. Drinov*. Născut 1838 în *Panagjuriste*, el a studiat în *Moseva*, a trăit ca instructor într'o familie aristocrată rusească șapte ani în occident și dela 1871 lucră ca profesor de slavistică la universitatea din *Charkov*. El a compus o istorie bisericească bulgară, o istorie despre vechii *Bulgari* (1869) și „*Colonizațiunea peninsulei balcanice prin Slavi*” (1871). Numeroase tractate istorice și filologice a scris el în publicațiunile societății din *Brăila*. Lucrările lui se disting prin o critică ingenioasă asupra isvoarelor și pătrundere obiectivă, împreună cu esactitate și claritate.

O carte originală ciudată sunt memoriile voevodului *Hajducilor*, *Panajot Hitov* (*București* 1872). Compuse de un om, care abia în vârstă înaintată a învățat să scrie, ele oferesc o descriere aproape romantică de aventuri proprii și străine.

Bogată este literatura bulgară cu privire la scrierile filologice, însă valoarea acestora se află în proporție cu numărul lor. Afară de filologii deja pomeniți merită amintire și *Dragan Cankov* din *Svistov*, care 1852 sub conducerea prof. *Miklosich* a publicat o gramatică bulgară în limba germană, *J. Grujev*, *Jvan N. Momcilov* și reposatul înainte de vreme *Nikola Prvanov* din *Lom* († 1872), un învățăcel al filologului sërbesc *Danicic*.

Toate ramurile producțiunei literare cuprinde activitatea *Dr. Jvan A. Bogorov* din *Filipopole*, care publică dela 1842 jurnale, cântece populare, geografii, descrieri de călătorii, gramatici ș. m. d. De amintit este bunul său lecsicon frânceso-bulgar (2 ediț. 1872) și lecsiconul bulgaro-frances, care este lipsit de ori ce valoare.

Literatura populară și didactică, mai ales traduceri din limba francesă, engleză și rusească, este foarte voluminoasă. Meritul principal se cuvine aci librarilor *Christo G. Danov*, care a edat între altele și o chartă

a Turciei (1863, 4 foi) și *D. V. Mancev*, apoi învățătorilor *Grujev Siscov*, *Radulov*, *Dr. Stojanov-Beron* ș. a. Despre lucruri bisericesci au scris episcopii *Nathanael Stojanovic* din Achrida și *Grigorji Nêmcov* din Rusciuc. Misionarii americani încă au dat ansă la traducerea bibliei în limba neo-bulgară și se ocupă inșiși de literatura bulgară; *C. F. Morse* a compus o gramatică și un lexicon bulgaro-englez.

Jurnalistica bulgară a întemeiat-o Fotinov prin jurnalul său *Ljubostovie* (Smyrna 1844—1746). Un jurnal politic *Bzlgarskyj Orel* (mai târziu *Bzlg. narodn izvêstnik*) începu să edea 1846 Bogorov în Lipsca; el a întemeiat 1849 în Constantinopole jurnalul *Carigradskyj Vêstnik*, care s'a menținut sub conducerea lui Exarchov până la 1861. De când cu eruperea cestiunii bisericesci jurnalistica a dobândit o mare putere. În Constantinopole însuși lucrau Cankov, T. Stojanov-Burmov, Mihajlovsky, Najdenov și Slavejkov, pe când emigrații în București, în frunte cu Rakovski și Karavelov, combăteau în foile lor nu numai pre fanarioți, ci și pre Turci ¹²⁾.

În an. 1875 Bulgarii au avut 14 foi periodice. În Constantinopole apărură în acest an 4 jurnale mari, *Naprêdzak*, *Istocno Vreme* de Englezul Henly, *Vêk* de Balabanov, apoi *Den*, scrierea lunară beletristică *Citaliste* (dela 1870; Red. Cankov) și foaia teologică *Vzskresnik*. În București se publicară jurnalul politic *Zname*, foaia beletristică *Znanie*, organul agricol *Stupan* și organul pedagogic *Uciliste*, în Brăila scrierea științifică *Periodicesco Spisanie*. *Dunav* în Rusciuc, *Odrin* în Adrianopole și *Solun* în Salonik sunt foi oficiale (dela 1864).

În Turcia cărțile bulgare se pot tipări numai în Constantinopole și Rusciuc; a deschide aiurea tipografii nu este cu putință în împrejurările actuale de presă și censură. Afară de Turcia mai mult se tipăresce în România și în Viena, unde J. S. Kovacek posedă o tipografie bulgară. Comerțul de cărți are centrul său în Filipopole; firmele de acolo Danov și Mancev au

filialele lor în țara întreagă. În Constantinopole societatea „Promislenie“ posedă o tipografie și librărie.

Literatura neo-bulgară cuprindea în an. 1875 preste 800 cărți și 51 jurnale; în termin de mijloc au apărut vre-o 50 serieri pe an. Tineră literatură adevărată că pățimesce de oare-care nematuritate, care trebuie căutată în cultura necompletă sau unilaterală a celor mai mulți scriitori; totuși lucrările originale în anii mai din urmă îndreptătesc la mari speranțe pe viitor.

c.

BIBLIOGRAFIE.

Stoicescu, C., S., *De Viris illustribus u. r.*, cu vocabular și notițe explicative. Ediț. II. București 1877.

Zotu, Dr., *Gramatică de limba greacă*. Partea I, Etimologia. București 1877 (prețul 2 lei 50 b.)

Manliu, I., *Curs complet de deprinderi în compozițiuni*, pentru clasele primare și I-a gimnasială. București 1877.

Ionescu, C., *Esplicațiunea tutor parabolilor din evanghelii*. București 1877 (prețul 50 b.)

Stoicescu, C., I. și Călinescu, D., S., *Manual de sintaxa română, lucrată pentru scoalele secundare*. București 1877 (prețul 1 leu n.)

Constantinescu, B., Dr., *Abecedarul românesc*. Ediț. III. București 1877.

Densușanu, N. și Damé, F., *Les Roumains du sud Macedoine, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie avec une carte ethnographique*. Paris și București 1877. (Prețul 2½ fr.)

CORESPONDENȚĂ.

Dlui *F. Pluste* în *Z.* Spațiul de care dispunem fiind cam îngust, nu rămâne decât ați răspunde în puține cuvinte următoarele:

Până să poată intimpina neajunsurile temperaturii trifoiul are trebuință de oare-care adăpost. Spre acest scop trifoiul se seamănă totdeauna în amestec cu spi-coase (grâu, săcară, orz). Drept aceea ai comite o mare greșală, dacă ai rămâne pe lângă ceea ce ți-ai fost propus. Sămënța trifoiului se poate intrupa pământului toamna deodată cu grâul sau săcara, sau se amână până în primăvară, când apoi se împrăstie printre holde. În amândouă casurile sămënța trifoiului să se acopere cu o pătură de țărăină cât mai subțire. Câte-va săptămâni după seceratul holdei, trifoiul se cosesce deodată cu miriștea resp. se pasce. În anul următor trifoiul se poate cosi de 2—3 ori — dacă pământul este mănós. La un hectar de pământ sunt de ajuns 4—6 chilog. sămënță de trifoiu. Trifoiul roșu (*Trifolium pratense*) este mai recomandabil decât celelalte varietăți.

¹²⁾ A) Constantinopole *Bzlgarski Knizici* 1858—61 (Red. Mutjov, Bogorov, Krstjovic, Stojanov-Burmov), *Bzlgaria* 1859—61 (Red. Cankov), Michajlovski *Szovnik* 1863—5, *Vrênja* de Burmov 1865—6, *Pravo* de Najdenov 1867—1872. Slavojkov redacta foile umoristic *Peelica* 1861, *Gajda* 1863—5, Sutas 1873 și foaia săptămănală *Makedonia* 1867—72. Organ al misionarilor americani *Zornica* 18674—71; foaie oficială era *Turcia* 1864—75. B) Străinătate: O scriere lunară *Mirozvenie* a dat cu sprijinul ministrului Bach aventurierul Dobrovic în Viena 1850—1 într'o ortografie neobișnuită; o continuare a publicat el în București, *Mirozvenie* ili *Bzlg. Invalid* 1870—1. Foile lui Rakovski: *Bzlg. Dnevnic* Meusatz 1857, *Dunaški Lebed* franc.-bulg. Belgrad 1860—2. *Bzldzsnost* roman.-bulg. București 1864. *Vzstok* de Andrie Belgrad 1865. În București: *Narodnost* 1866—0, *Svoboda* 1870—2, *Nezavisimost* 1873—4, *Otecestvo* român.-bulg. 1860—71 (conservativă); umoristic *Tzpan* 1869—70, *Budilnik* 1873. În Brăila: *Bzlg. Peel* de Vaklidov 1873—7 și *Cunavska Zora* de Voinikov 1866—9. Științific și beletristic: *Bratski Trud* 1860—2 în Moseva, escelentă seriere lunară a lui Ikonov *Obst Trud* 1868 în Belgrad, *Journal* de Bogorov 1861 în Belgrad și *Knigoviste* 1874 în Viena, *Zornica* lui Zaprianov 1864 și *Pztnik* 1870—71 în Brăila, în sfârșit *Duchovni Knizici* 1867 a lui Blzskov (Belgrad) și *Gradinka* 1874.